III Congrés d'Estudis de la Marina Alta (1990)
Institut d'Estudis Comarcals de la Marina Alta
Institut Juan Gil-Albert, 1992
ISBN 84-7784-052-0
pàg. 363-366

TURISME, ARQUITECTURA I TERRITORI. LA MARINA ALTA UNA CIUTAT NOVA I PROBLEMÀTICA

EDUARD MIRA

No és el meu costum llegir les conferències. Vull fer-ho, però, aquesta vegada. Les línies que segueixen són el resultat d'una nit térbola d'insomnis en els quals m'he afanyat per posar en lletra escrita, encara que a rajatecla, una síntesi farcida de disgressions sobre un tema i sobre una forma d'afrontar-lo que ha estat bellugant dins meu i a l'entorn meu des de fa molt de temps: la Marina Alta com a ciutat i la seua arquitectura.

Hòmens molt seriosos han intentant convéncer-nos que l'expressió científica i l'expressió literària eren coses ben distintes i inconjugables. Jo no ho tinc tan clar. Siga com siga, tota expressió intencional és sempre una poètica, que no una poesia; ha de ser creació més o menys assolida fins i tot pel que fa el seu llenguatge i la forma de plasmar-lo. I com aquesta conferència va ser una conferència escrita des del seu bell inici, he de llegir-la; de la mateixa manera que les pel.lícules han de ser vistes i les escultures no són pintures. La cosa pot, tanmateix, resultar feixuga i avorrida. Perdoneu-me.

Us acabe de dir que el tema que em va estar suggerit per a aquesta conferència no és pas nou; no ho és, almenys, per a mí. Tot i així, en aquesta ocassió, voldria, a més d'explicar tot parafrasejant i que Descartes anomena *res extensa* (es a dir, els resultats de les meues observacions, lectures i meditacions), exposar-vos així mateix una cosa que generalment la més gran part dels pensadors o dels escriptors no manifesten: allò que dic, també parafrasejant en Descartes la *res cogitans;* el mecanisme pel mitjançant el qual hom —en aquest cas, jo mateix— arriba a les seues conclusions es a dir el mètode. Voldria explicar-vos, per tant, abusant de la vostra benevolència, les regles del meu joc mental i també els resultats d'eixe joc.

Pensar l'actual Marina com una ciutat i meditar sobre la seua arquitectura recent ha estat una vella cabòria meua, una antiga i punyent companya, com bé saben els que em coneixen. Alguns d'entre ells són ací; he de demanar-los excuses per reblar hui allò que m'han escoltat dir mil vegades; que he escrit, explicat, retratat i també filmat, entre riures, somriures, rauxes i fàstics; en to geu i en to jovial, acadèmic i fins i tot etílic. Excuseu-me, doncs, amics, la meua perseverància. Perquè la tenacitat, l'obstinació, no es gairebé mai garantia de certesa. Seria pretenciós dir que la meua intenció ací, al bell mig de tanta investigació curosa que ha estat presentada en aquest congrés, és fer proposicions científiques. A més, quan hom es dedica a analitzar la societat i els seus productes, amb prou faenes pot assolir la perspectiva que ha de tenir allò que hom diu la ciència. Car l'home és matèria social; subjecte i objecte, doncs, alhora, d'allò que intenta estudiar. Així i tot, potser també coneixença vera és esdevenir allò que hom analitza, com ho posaria Bergson; i si es trata del fet urbà, coneixença és esdevenir urbs per tal de captar-ne les pulsions; convertir-se en carrer i plaça, esmunyir-se per les esquerdes dels murs i entrar dins d'un color, d'una textura. Perquè, com deia Marcel Poète, cada ciutat té una fisonomia la qual expressa el seu caràcter per molt que hajan estat condicionaments geogràfics, econòmics i polítics els que malejaren aquest caràcter. I la fisonomia d'algú no és solament quelcom que s'abasta amb mesures, xifres i raciocini; cal també sentir-la. Perquè, d'acord amb Patrick Geddes, «qui vulga dur a teme un treball pregó i durable sobre el fet urbà ha de conéixer la ciutat de veres; ha de haver-la penetrada l'ànima com Walter Scott o Stevenson conegueren Edimburg o Victor Hugo, Balzac i Zola penetraren i ens mostraren tres moments socialment claus del París huitcentesc, com Vermeer ens monstrà l'Amsterdam benestant per dedins. Tots ells penetraren ciutats i ens les feren entendre amb molts més matisos que no els raonaments i les estadístiques dels sociòlegs. I, si encara els científics diran que tot això poc té d'objectiu, podríem respondre'ls, com ho feu Karl Popper, que tot enunciat dit científic és provisional per sempre i que tota corroboració és relativa també sempre. L'autèntic científic fa hipòtesi que malda per provar o a

les quals sotmet a dures proves de falsació, però la seua teoría serà sempre hipòtesis a contrastar en un camí sense final. Car l'estudiós és un home de camí, *in tinere,* i la seua tasca és una eterna quest cap a una mena de grial que fuig i fuig; camina ell a les palpentes devers a una finalitat infinita.

Bertrand Rusell és un dels filòsofs de la ciència que millor va descriure el mètode científic. D'antuvi, hom ha d'observar els fets significatius; en segon lloc, ha de sentar hipòtesis que expliquen aquells fets; en tercer, ha de deduir-ne conseqüències, d'aquestes hipòtesis, que hauran de ser sotmeses a proves empíriques. I només si aquestes conseqüències són verificades per les proves, acceptarem la hipòtesi com certa, encara que ho siga d'una manera provisional susceptible de ser modificada pel descrobiment ulterior d'altres fets. Haurem el.laborat, aleshores, una teoria. Això ha estat dit també el mètode inductiu-deductiu i és el que hom té per canònic en les ciències. Tanmateix, la ment no va funcionar realment així en aquells moments en els quals es capgirà una manera habitual de veure les coses, en aquells moments que Thomas Kuhn té com a revolucionaris per al coneixement. No funciona realment així en aquells moments fins i tot de la vida quotidiana en els quals, de sobte, veiem des de tot un altre punt de vista allò que érem acostumats a mirar sempre de la mateixa manera. Tot emprant un símil propi dels psicòlegs dits de la Gestalt, imaginem un cub transparent i dibuixat en perspectiva cavallera. Mirem-lo de fit a fit i tractem-lo com si fos un sòlid. La seua cara davantera serà la cara A. De continent, la figura fa una mena de gir copernicà i la cara B esdevé la davantera. De vegades, en la vida pràctica, anomenem això intuició. En realitat té molt a veure amb allò que Umberto Eco anomena abducció en esbrinar el pensament de Charles Peirce, el gran filòsof nordamericà. Així funciona en veritat la ment quan hom fa una conjectura, una conjectura fèrtil com aquelles que feia Sherlock Holmes quan tot d'una tenia una il.luminació i descobria l'assassí.

Una abducció és quelcom així com pensar cap a enrere; es pensar com pensa Sherlock Holmes; és reconstruir el que ha passat; per què un fet succeeix com succeeix, les seues causes; és intentar endevinar el passat i, a partir d'ell, fer hipòtesis de futur. Així explica les coses Gian Paolo Caprettini i d'acord amb Charles Peirce: hom observa un fet sorprenent i pensa: si una teoria que jo tinc fora vertadera, aquest fet seria obvi i natural. Per tant, hi ha raons per a sospitar que la meua teoria es vertadera. Us posaré un exemple amb la qual cosa us avance ja quelcom de la *res extensa*: Jo observe, a llocs de la Marina Alta que malgrat que hom diga que som a la Costa Blanca i que les cases d'ací són blanques, en molts llocs on ha caigut la pintura apareixen coloracions com ara el roig, el groc i el siena o el blauet. Llavors jo recorde que havia vist cases també d'aquests colors a Eivissa, l'Illa blanca i tant turística com la Costa Blanca. Aquestes cases eivissenques —de colors tan mediterranis com els que hom troba a la Riviera italiana, a Mallorca, a la Vila o a les Valls del Vinalopó— també havien estat repintades de blanc. En conseqüència m'havia fet amb la hipòtesi publicada el 1977 que per motius turístics hom tendeix a enblanquinar les cases en alguns llocs de la Mediterrània i, especialment, de la Mediterrània hispànica. En conseqüència abduisc, o endevine que les cases de la Marina, que no eren blanques en el seu origen, han estat emblanquinades per motius turístics. Així i tot, una conjectura —si vol acostar-se a eixe major grau de certitud que ha de tenir una proposició científica o diguem-ne, una teoria— ha de ser, posteriorment, corroborada empíricament. Llavors comence a indagar si hi ha més cases de color i emblanquinades després del boom turístic; comence a consultar bibliografia que haja fet al seu torn treball investigatiu, com ara el magnífic llibre de Hervás i de Segovia, publicat el 1983; comence a discutir el tema amb experts en arquitectura i amb els vells de la zona... a investigar. I, de resultes d'aquesta investigació, vaig millorant la hipòtesi, ja que això de pintar sols de blanc és, en realitat, anterior al turisme, encara que el turisme siga un factor clau per a l'emblanquinament total de la Marina. A més els colors no eren aplicats a totes les cases sinó a cases de certes característiques i de certes èpoques. Arribe així, doncs, a una teoria que pot ser definida operativament en els seus components conceptuals.

De tota manera, qui pretenga treballar amb els mètodes de Sherlock Holmes ha de tenir un recapte de coneixement variats, com li succeïa al detectiu britànic. Perquè Holmes sabia molt de petjades, de cendres, de qualitats de roba, d'astronomia i de mil ciències estranyes. Així, el científic social que pretenga analitzar el fet urbà no pot romandre solament en els únics codis que solen conéixer els sociòlegs: en els llibres, les gràfiques, les estadístiques o, a tot estirar, els mapes. Ha de saber d'arquitectura, de formes, de modes, d'estils de vida, de construcció... Ha d'haver vist moltes ciutats per aplicar l'analogia i la diferència als fets amb els qual s'encara. Heus ací una perversió de la Sociologia Urbana: reduir-ho tot a estadístiques i cites bibliogràfiques, coses molt importants però que dificilment conseguiran el cub; fer hipòtesis creatives. I normalment la teroria derivada d'una hipòtesi creativa, d'una abducció, és aquella que arriba a postular coses originals. Les derivades de la rígida aplicació del dit mètode científic solen correspondre als períodes «normals» (és a dir poc creatius) d'una trajectòria científica, als períodes autopoiétics, com ho posa Ervin Lazslo, i no als moments revolucionaris, encara que revolucionari s'entenga el capgirament de la visió individual d'un problema; la llum que es fa dins teu tot canviant-te la perspectiva del cub.

Fins ací la *res cogitans* encara que tornaré a ella. Fem ara diverses proposicions sobre l'urbanisme i l'arquitectura de la Marina Alta, a més d'aquesta del color. Es tracta de proposicions que, a primera vista, son certes:

1. Les urbanitzacions de Xàbia, de la Fustera o d'Altea s'acosten més al model mediterrani i són mes boniques i ecològiques que no els gratacels de Benidorm.
2. Els xaletes de Setla, de Benissa o de Teulada s'acosten més a l'arquitectura tradicional de la Marina que bona part de l'arquitectura moderna.

Són afirmacions bastant òbvies, de nou, si ens transvestim en Sherlock Holmes i fem com ell faria, no ens refiarem mai d'allò que sembla obvi; l'assassí no es gairebé mai el majordom malcarat. Ja Marx, Max Weber o

qualsevol científic social d'alçada aconselleven malfiar-se de les apariències. Una vegada al beneit d'en Watson li digué a Holmes que a una casa on s'havia mort un home no havia succeït res d'estrany; el gos ni havia lladrat. «Això és el que és estrany», respongué Sherlock, «que el gos no haja lladrat»; l'assassí havia de ser, doncs, una persona coneguda per aquell gos i de la qual ningú desconfiava.

Intentem ara contradir les afirmacions esmentades.

1.— Les urbanitzacions fetes a bases de xaletets que hi ha a la Marina Alta responen a un model anglosaxó i no gens llatí; encara més anglosaxones —de la revolució industrial— son les pastilles d'habitatges adosats. Els nostres paisans quasi sempre han viscut en pobles, almenys des de la repoblació cristiana ençà. La caseta aïllada era un lloc de plaer o de treball on s'anava temporalment. Si les casetes amb naia encarada a migdia haguessen estat residències per a tot l'any, no haurien tingut naies que no deixen passar el sol d'hivern. L'ocupació del territori a base de casetes, a més, és molt cara, consumeix moltes més infraestructures i molt més espai que la compacta. Mentre Benidorm té la brutal i dramàtica bellesa escultòrica d'una petroquímica, una bellesa que no tenen els benidormets, com ara Gandia o Cullera la urbanització del Mascarat sembla feta de nínxols. Doncs, la urbanització feta a base de casetes és, molt sovint, absolutament forània, no gens ecològica, cara i freqüentment lletja. Això no vol dir que Benidorm m'agrade personalment o que siga el model urbanitzator i preferible sempre; cada espai requereix models distints, inclòs el model natural.

Els ecologistes i altres grups conscients amb l'entorn solen parlar de quantitats: de la manca d'aigua, de l'excesiva urbanització. Tot això és cert, però convindria filar més prim, fer una mica el Sherlock Holmes i estrendre el concepte d'ecologia a la ciutat, al casc antic, a les urbanitzacions, a les perspectives, a l'arquitectura i fins i tot a allò que la cultura ha fet ja nostre (com ara els magnolis o les araucàries indianes que creixen als jardins de Dénia). Cal estendre-ho també a la societat.

2.— Els xaletets d'aquestes urbanitzacions, com a peces individuals, també tenen molt poc de llatí.

En realitat, aquests xaletets solen respondre a un model de dependència, a un model colonial com gairebé tota l'economia turistica. Contra les optimistes teories nordamericanes de la modernització, d'allà pels anys seixanta, alguns sociòlegs hispanoamericans i d'altres tercers mons van elaborar la teoria de la dependència. Els països perifèrics que es modernitzaven ho feien en relació de dependència amb respecte als nuclis centrals. Així succeeix amb l'economia turística: el turoperador i molts estrangers promotors i venedors de casetes controlaven i controlen la demanda; van decidir a quin segment de la demanda havia d'anar el producte turístic de la Marina. I, en conseqüència, modelitzaren l'oferta d'acord amb aqueixa demanda per ells triada. Com que van apuntar a segments de la demanda de baix poder adquisitiu i cultural, les casetes i els hotels de la Marina havien de ser barats i d'un hispanicisme Charter, VAPF CHG trivial. Aquest segment mig o pobre de la demanda és el que més pateix les recessions econòmiques i és poc fidel; hom pot enviar-lo a Turquia o a Florida quan la Marina esdevé cara. I, com que l'objecte turístic nostre es immobiliari, és molt difícil de reconvertir.

La recessió turística en la qual hem entrat és doncs estructural i no conjuntural i, això, sense parlar del Golf Pèrsic. Es més greu que hom no pensa perquè, com bé saben els biòlegs, les espècies generalistes solen tenir més èxits en la lògica de l'evolució i ser més adaptables que no els especialistes. Així, mentre a Centroamèrica són especialistes en plàtans i nosaltres només cultivem sol i blocs de formigó, Nova York, Frankfurt o Londres són generalistes; poden canviar amb facilitat si el negoci va malament o buscar nous mercats una volta li han tret a la llima tot el suc. Molt hauran de canviar les coses —cosa ben dificil— perquè a la Marina mai vinga eix turisme de qualitat que demanen regidors i empresaris. Hem esdevingut cars per als pobres i roïns per als rics al bell mig d'un patrimòni físic i urbà fet malbé i dificilment recuperable, amb una marca devaluada i amb una pitjor imatge. Ni tan sols tenim ja aquell toc de romanticisme que ha de caracteritzar els llocs turístics. Perquè la Marina Alta ha esdevingut una gran ciutat anglosaxona. Sí, una gran ciutat, malgrat que els nadius no la reconeguen com a tal, ja que no respon al seu model urbà. Per a nosaltres, ciutat o poble vol dir carrers i places com a contrast al camp i a les cases aïllades. Els de Dénia encara diuen ''desculats'' als de Xàbia i els de Xàbia ''pobleros'' als de Benitatxell com si es tractara d'unitats distintes. La realitat, per contra, és una gran ciutat que abasta, com a mínim, el Marquesat i, en realitat tota la Marina; una gran ciutat bastida per l'automòbil i les urbanitzacions que s'allarguen sense interrupció entre el Mascaret i les Marines de Dénia. Així i tot, la planificació urbanística continua estant municipal com si cada nucli no tinguera res a veure amb el seu veí. I cada poble vol tenir el seu polígon industrial, la seua potabilitzadora o el seu crematori de fems. Hom pensa en límits municipals decimonònics, preindustrials, al bell mig d'una realitat nova. Ho fa tot i que es comporte com l'habitant d'una gran ciutat, que utilitze les carretes com si foren carrers d'una ciutat i que es moga per la comarca com es mouria per una ciutat anglosaxona; que balle en les discoteques d'un, diguem, passeig marítim, que abasta Dénia i Xàbia (El Caragol, El Molí, Golden, Memfis...); que faça gestions al centre ciutadà de Dénia; que menge en les carreteres-carrers de Jesus Pobre o Xaló... Imagineu-vos el que suposaria exigir coses a la Generalitat amb vora cent mil habitants en comptes de fer-ho amb mil, per un costat, tres mil per un altre. Perquè caldrà demanar moltes coses a un cap i casal al qual pertoca comportar-se com a capital autèntica de tots els valencians. Caldrà fer-ho perquè la Marina es una ciutat problemàtica i que ho serà encara més. Si no vam tindre mecanismes d'acollida i d'integració per a la immigració masiva de la mà d'obra dels seixanta i dels setanta, com podrem integrar i, àdhuc, finançar uns estrangers que viuen ací però que solen ser refractaris a la nostra cultura —sovint per manca d'autèntica informació o per una desinformació folclòrico-hispanicista—, que són majoria en molts pobles, que el 1993 podran votar i que consumiran dosis masives d'una seguretat social que han cotitzat al seu país. Ni el govern

espanyol ni tan sols la Generalitat Valenciana han pensat en tot això. Com absorbirem la má d'obra d'una Europa comunitària i ampliada pel seu costat Est? Perquè no sols seran turistes els que vindran. ¿Per què les lleis dictades a Madrid i que afecten el nostre espai són uniformistes i jacobines? ¿Per què hem estat deixats fora del traçat d'un TGV que posaria les taronges de Pego a set hores del mercat de Dusseldorf? ¿Per què marxa l'aigua a regar els ermots de Castella? Perquè la Marina ciutat com a espai coherent i centre de decisió no existeix, i per què tampoc no tenen eixes característiques ni la ciutat de València ni la Comunitat Valenciana?. No sols vivim en un espai incoherent sinó dins d'una societat invertebrada i en camí d'una més gran invertebració. Ens movem dins de províncies amb límits arbitraris i dins de municipis amb límits arcaics. Ningú no renunciarà, però, a parcel.les de poder. Pel contrari, es demanen encara més parcel.les de poder polític i econòmic; les segregacions municipals solen ser-ne bon exemple, malgrat que responguen tant a una reacció contra l'abandonament per part del nucli central com a interessos foscos. ¿Voldria algun alcalde o regidor d'un municipi de la Marina esdevenir alcalde o regidor d'un barri de la Marina-ciutat? Certament, no, per molt que el turisme haja assolit ací el paper d'una industrialització que mai no es donà i que tot procés modernitzador comporte la creació de macroajuntaments. ¿Qui, a Xàbia, Dénia o Calp, voldria redistribuir rendes diferencials i plusvàlues amb uns pobles de l'interior dels quals es beneficien? Certament quasi ningú.

Macrociutat, macroajuntament són termes que poden sonar a despersonalització, a poder omnímode i capaç de diluir l'individu. Ja Alexis de Toqueville, a mitjan segle XIX, parlava del greu perill que, per a l'individu, comporta la relació directa amb l'Estat totpoderós; parlava de la necessitat que la societat civil té de crear institucions intermitges que actuen com un coixí protector entre el poder llunyà —que pot esdevenir domini— i la persona. Per això, quan parle de macroajuntaments no em referisc a eixe gran poder llunyà davant el qual la persona a penes compta. La creació d'un ajuntament comarcal ha de suposar, per contra, un més gran sentiment d'allò que és propi, del poble propi, del barri propi; una més gran sensació i realitat d'arrels.

Herbert Spencer coincidí amb l'evolucionisme de Charles Darwin, tot donant-li un caire sociològic que l'evolució biològica o social passa d'un estadi d'homogeneïtat relativament indefinida a un altre d'heterogeneïtat relativament definida i coherent. Es passa de l'homogeneïtat d'estructura a la multiformitat d'estructura. Així, els pobles de la Marina eren, fins no fa massa, molt diferents entre si. Per exemple, a Gata es parlava —i es parla— d'una forma peculiar i distinta a la de Xàbia. Pel contrari, internament, aquests pobles eren molt homogenis; tot el món es vestia i es comportava de forma semblant, d'acord amb hàbits, normes i valors molt pareguts. Actualment, per contra, un jove de Benissa es vestirà de manera molt semblant a la d'un jove de Frankfurt i tots dos escoltaran la mateixa música. Però, al seu interior, Calp, Dénia o Pedreguer inclouen comportaments i habits molt distints. De la mateixa manera, la construcció d'Europa ha coincidit amb l'afirmació d'unes diferències que hom havia oblidat i que els estats europeus creien pròpies d'èpoques passades. Han eixit a la llum nacions que no venien als nostres llibres de geografia política: estonians, letons, moldaus... Fins i tot ens hem assabentat que Emmanuel Kant era d'una ciutat que fou absolutament germànica i es deia Koenigherg i que hui és rusa i es diu Kaliningrad, com Gothe va viure a Strasburg que no Strasbourg com diuen els francesos. Com més grans, coherents i organitzades siguen les institucions polítiques noves, més necessitarem l'heterogeneïtat interna, la diferència, allò que és absolutament propi. Com més s'unifique Europa, més importància tindrà la nació de cadascú si no volem caure en mans d'un poder despòtic i molt capaç de dominar a milions de persones sense rostre, esdevingudes pura massa. I la nova Europa, si vol ser fidel a ella mateixa, a les seues autèntiques arrels, no haurà de ser bastida a partir d'uns estats que són producte d'artificis, sino a partir d'un individu que en la seua pròpia, propera i petita nació troba un coixí entre el poderós Parlament futur de totes les Europes i ell mateix. De la mateixa manera que la segregació de Moraira, diguem-ne, sols té sentit dins de la Marina Ciutat, la segregació dels valencians com a poble assoleix també sentit dins d'una macroregió europea amb una certa lògica històrica, però, sobretot, ja que som al segle XX, amb una llògica econòmica. Tindria sentit dins d'una Europa mediterrània que potser anàs de Nàpols a Múrcia tot formant allò que he anomenat l'arc d'Estrabó. Aquesta Europa mediterrània sudoccidental serviria de contrapunt al nucli central del poder, al nucli Ruhr-Benelux; en serviria de contrapunt, amb postures comunes per a defendre'ns tots plegats de turoperadors, venedors de casetes o majoristes de fruita que a hores d'ara ens exploten. Perquè l'Europa Important és l'Europa dels camins i el gran camí europeu és sens dubte aquell que uneix la Mediterrània amb el Mar del Nord a través del passadís de la Roine i del Rin. I el nostre camí per arribar-hi passa per València, Barcelona, Perpinyà, Montpeller i Avinyó fins que hom arriba a Lyon i finalment a Estraburg. Per primera vegada, les capitals d'Europa —Brusel.les, Luxemburg i Estrasburg— són on toca que siguem —a l'eix de la Roine i del Rin, al gran camí europeu— i no als llocs excèntrics que ocupen ciutats imperials com ara Madrid, Lisboa, París o Berlín. Però l'eix de desenvolupament que l'Estat Espanyol ha traçat per a Ibèria ens deixa fora d'este joc; passa per Barcelona, Madrid i Sevilla. Hem perdut ja un tren i som en vies de perdre tots els grans expressos de la Història. 1922 serà un any emblemàtic. València podia haver-li donat un caire europeista i mediterraneista davant per davant de l'aire americanista i atlantista que li conferiran Madrid i Sevilla. Podia haver aprofitat l'avinentesa per celebrar el seu segle d'Or, els borgias, ausiasmarchs i martorells i fer un gran homenatge paneuropeu a aquella Europa del segle XV que ens ofereix models per bastir l'Europa futura; a aquella Europa que ens parlava de València, de la Provença, de la Borgonya, de Lituània, d'Escòcia, de Baviera o de Flandes i no de la República Francesa, de l'Estat Espanyol, de l'Unió Soviètica o del Regne Unit: que apuntava, com va intuir aquell genial sociòleg de l'urbà que fou Lewis Munford, a la Europa de les nacions i no a l'Europa dels Estats; a una Europa raptada que cal alliberar. Romeu i Julieta eren de Verona i eren també del món sense deixar de ser ben veronesos; nosaltres som de Xaló o de Teulada i ciutadans de la Marina com podem ser valencians i europeus alhora.

Fins ací la *res extensa*. Final.